Natalia KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

KIERUNKI I DYNAMIKA ROZWOJU TRANSGRANICZNYCH SIECIOWYCH PRODUKTÓW TURYSTYCZNYCH NA OBSZARZE EUROREGIONÓW GLACENSIS I PRADZIAD

1. Wstęp

Polsko-czeska transgraniczna współpraca w turystyce, dzięki sprzyjającym warunkom polityczno-ekonomicznym, m.in. jednoczesnemu wejściu w życie postanowień Układu z Schengen w Polsce i Czechach oraz pojawieniu się dodatkowych możliwości zewnętrznego wsparcia ze środków unijnych, na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat wyraźnie się zintensyfikowała. W efekcie połączone polsko-czeskie obszary przygraniczne, euroregiony (traktowane tu w rozumieniu przestrzennym, a nie instytucjonalnym), zaczęły stawać się wspólną przestrzenią turystyczną, w której powstające nowe produkty turystyczne nie podlegają ograniczeniu przez granicę państwa. Z uwagi na fakt, że polsko-czeska granica przebiega po terenach górskich i podgórskich, odgrywających ważną rolę w gospodarkach turystycznych obu krajów, realizacja sieciowych produktów turystycznych o transgranicznym charakterze ma tu szczególne uzasadnienie i bezpośrednio wpływa na wzbogacanie i uatrakcyjnianie oferty turystycznej na pograniczu. Projekty turystyczne „transgraniczne” w ciągu ostatnich lat stawały się coraz popularniejszą formą współpracy, którą realizowały przede wszystkim JST oraz organizacje pozarządowe korzystające ze wsparcia funduszy unijnych. Zakończenie okresu unijnej perspektywy finansowej 2007–2013 jest sprzyjającym momen-

tem na podsumowanie dotychczasowych efektów tej współpracy poprzez analizę powstałych na badanym obszarze transgranicznych sieciowych produktów turystycznych (TSPT). Celem opracowania jest rozpoznanie kierunków i dynamiki ich rozwoju poprzez identyfikację projektów współfinansowanych ze środków unijnych w latach 2005–2014 na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad, kreujących lub rozwijających TSPT. Zastosowano metody badawcze: krytycznej analizy literatury przedmiotu, obserwacji bezpośredniej, a także analizy danych dotyczących projektów dofinansowanych ze środków unijnych programów polityki spójności.

2. Transgraniczne sieciowe produkty turystyczne na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad

Polska Organizacja Turystyczna definiuje sieciowy produkt turystyczny jako spakietyzowaną ofertę, która opiera się na rozproszonej strukturze miejsc, podmiotów, atrakcji, obiektów i punktów obsługi, funkcjonującą jako spójna koncepcja i posiadającą wspólną markę (<http://www.gov.pl>). W definicji Polskiej Agencji Rozwoju Turystyki podkreślono również, że innymi charakterystycznymi cechami tego typu produktów są (BUTOWSKI 2010): zawieranie porozumienia, które ma na celu uzyskanie korzyści skali, opracowanie wysokiej jakości rozwiązań, pokonywanie sztucznych granic administracyjnych, współpraca podmiotów publicznych i prywatnych oraz możliwość starania się o fundusze zewnętrzne. W toku badań przyjęto, że TSPT, o których mowa w pracy (KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ 2016):

- 1) są złożone z atrakcji, obiektów, miejsc i innych elementów;
- 2) są oferowane na rynku turystycznym jako całość (spójna);
- 3) posiadają spójną koncepcję i wspólną markę promocyjną (wyróżnik);
- 4) swoim zasięgiem wykraczają poza granicę państwa.

Objęte badaniem obszary dwustronnych euroregionów Glacensis i Pradziad są jednostkami podobnymi pod wieloma względami. Charakteryzują się centralnym położeniem na polsko-czeskim pograniczu, najbardziej licznymi i zaawansowanymi formami współpracy transgranicznej oraz silnym ukierunkowaniem na rozwój turystyki. Wynika ono z ich położenia na obszarze górskim Sudetów charakteryzującym się wysokiej rangi walorami turystycznymi (KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ 2016). Wśród celów współpracy zawartych w statutach euroregionów Glacensis i Pradziad wymieniane są

m.in.: rozwój turystyki na obszarze przygranicznym, wspieranie rozwoju gospodarczego, usprawnianie ruchu granicznego, ochrona środowiska oraz opieka nad wspólnym dziedzictwem kulturowym (BORYS 1999). Każdy z nich bezpośrednio lub pośrednio łączy się z rozwojem turystyki, oddziałując na atrakcyjność turystyczną terenu. Oba badane euroregiony posiadają prawie dwudziestoletni staż funkcjonowania, dzięki czemu liczba zrealizowanych na ich obszarze projektów transgranicznych, w tym tworzących TSPT, jest znacząca (KRAWCZYSZYN 2012). Zidentyfikowane podczas badań projekty powstawały głównie w ciągu ostatnich 10 lat. Różniły się zasięgiem, liczbą partnerów, tematyką i założeniami. Analiza danych na temat projektów dofinansowanych z programów unijnych wspierających współpracę transgraniczną na pograniczu polsko-czeskim oparta była przede wszystkim na następujących źródłach (KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ 2016):

- 1) strona internetowa programu Europejskiej Współpracy Terytorialnej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007–2013 (<http://www.cz-pl.eu/pl>; materiały z posiedzeń Komitetów Monitorujących);
- 2) strony internetowe euroregionów Glacensis (<http://www.euroregion-glacensis.ng.pl>) i Pradziad (<http://www.europradziad.pl>; dane o projektach realizowanych w ramach Funduszu Mikroprojektów);
- 3) Mapa dotacji UE (<http://www.mapadotacji.pl>) wykorzystana pomocniczo (brak niektórych danych, np. okresu realizacji projektów);
- 4) strona internetowa czeskiego Regionalnego Serwisu Informacyjnego, prowadzonego przez Centrum Rozwoju Regionalnego Republiki Czeskiej (<http://www.risy.cz>).

Stworzona dzięki kompilacji baza danych pozwoliła zidentyfikować 50 projektów, które wykreowały 29 sieciowych produktów turystycznych o charakterze transgranicznym. Ze względu na rodzaj zaklasyfikowano je subiektywnie do pięciu grup (KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ 2016), jako produkty:

- 1) oparte na postaciach historycznych (związanych z ich dokonaniem);
- 2) oparte na walorach dóbr kultury (np. szlaki miejskie);
- 3) oparte na walorach naturalnych (np. ścieżki rowerowe);
- 4) oparte na organizacji cyklicznych wydarzeń (np. festiwale transgraniczne);
- 5) obszarowe (kreujące odrębny subregion turystyczny).

W pierwszej grupie zidentyfikowano dwa produkty turystyczne wykreowane przy udziale pięciu projektów współfinansowanych ze środków pomocowych UE. Produkty te są oparte o postacie i dziedzictwo królewne

Marianny Orańskiej oraz pioniera hydroterapii Vincentego Priessnitza. Projekty te zrealizowano w latach 2007–2011 (tab. 1).

Tab. 1. Transgraniczne sieciowe produkty turystyczne na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad oparte na postaciach historycznych

Lp.	Produkt/ idea	Projekty składowe	Czas realizacji	Zasięg (powiat)
1.	Marianna Orańska	Projekt <i>Ścieżka historyczno-przyrodnicza śladami królowej Marianny Orańskiej</i>	2007–2010	Jesenik, ząbkowski, kłodzki
		Projekt <i>Transgraniczny szlak królowej Marianny Orańskiej – etap I i II, szlak samochodowy (opracowanie przygotowawcze, oznakowanie, promocja)</i>	2008–2011	
		Projekt <i>Ślady Marianny Orańskiej w Gminie Stronie Śląskie, imprezy promocyjne</i>	2010	
2.	Vincent Priessnitz	Projekt <i>Dziedzictwo Vincentego Priessnitza na pograniczu polsko-czeskim, promocja parków zdrojowych, tradycji uzdrowiskowych</i>	2008–2010	Jesenik, nyski
		Projekt <i>Górskie szlaki Vincentego Priessnitza na pograniczu nysko-jesenickim, stworzenie transgranicznej ścieżki edukacyjnej V. Priessnitza o historii hydroterapii i SPA</i>	2010	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.cz-pl.eu/pl>, map projektów EWT 2007–2013 w województwie dolnośląskim i śląskim, stron internetowych euroregionów Glacensis i Pradziad, *Mapy dotacji UE*, strony internetowe Regionalnego Serwisu Informacyjnego (cz. Regionální Informační Serwis, RIS), cyt. za: N. KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ (2016).

Wśród produktów opartych na walorach dóbr kultury w badanych euroregionach Glacensis i Pradziad zidentyfikowano trzy sieciowe produkty turystyczne (tab. 2).

Polegają one na stworzeniu tematycznych szlaków turystycznych pieszych, rowerowych i samochodowych. Produkt turystyczny–szlak ma charakter obszarowy i najczęściej, tworząc sieć ustrukturyzowaną poziomo, łączy elementy substytucyjne. Elementy te, zintegrowane w jedną spójną ofertę (np. atrakcje, usługi i inne) stają się komplementarne i zyskują na atrakcyjności (urozmaicenie, wzbogacenie, wydłużenie czasu korzystania z produktu, zwiększony zasięg marketingowy). Przykładowo, w przypadku produktu Szlak Czarownic na Polsko-Czeskim Pograniczu, transgraniczny sieciowy produkt oparto na treści XVII-wiecznych podań dotyczących prześladowań kobiet posądzonych o czary. Do tego wątku nawiązuje wiele miejsc pogranicza nysko-jesenickiego, leżących na wymienionym szlaku, np.

Grób Czarownicy w Górach Opawskich, Góra Czarownic na północny zachód od Nysy czy Czarci Kamień nad Jesenikiem (ZWOLIŃSKI, red. 2010). Strona internetowa produktu zawiera przydatne informacje dla turystów i umożliwia pobranie elektronicznego przewodnika rowerowego. Produkt został także wzbogacony o program lojalnościowy (regionalna odznaka kolarska; KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ 2016) Pozostałe dwa zidentyfikowane produkty oparte na walorach dóbr kultury to: trasy turystyczne w miastach (*Citywalk*) oraz internetowa baza atrakcji powiązanych tematycznie (*Ścieżka czasu*).

Tab. 2. Transgraniczne sieciowe produkty turystyczne na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad oparte na walorach dóbr kultury

Lp.	Produkt / idea	Projekty składowe	Czas realizacji	Zasięg (powiaty)
1.	Citywalk – miejskie trasy turystyczne	Projekt <i>Miejskie trasy turystyczne zintegrowanym produktem turystycznym miast czesko-polskiego pogranicza</i> , trasy miejskie po najważniejszych atrakcjach, system oznakowania, wspólna promocja	2008–2011	kłodzki, Prerov, świdnicki, kędzierzyńsko-kozielski, ząbkowicki, Nachod
2.	Szlak czarownic na polsko-czeskim pograniczu	Projekt <i>Szlakiem czarownic po czesko-polskim pograniczu</i> , stworzenie tematycznego szlaku rowerowego, wydanie przewodnika	2008–2010	nyski, Jeseník, Šumperk
		Projekt <i>Szlakiem czarownic po polsko-czeskim pograniczu</i> , strona internetowa, film promocyjny	2012–2015	
		Projekt <i>Zdobądź szlak czarownic</i> , system przyznawania regionalnej odznaki kolarskiej	2010	
3.	Ścieżka czasu	Projekt <i>Podróżowanie w czasie</i> , baza polsko-czeskich atrakcji, których motywem łączącym jest czas, folder letni i zimowy, promocja, imprezy	2010–2012	Olomouc, brzeski, opolski, nyski, kluczborski,

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.cz-pl.eu/pl>, map projektów EWT 2007–2013 w województwie dolnośląskim i śląskim, stron internetowych euroregionów Glacensis i Pradziad, *Mapy dotacji UE*, strony internetowe Regionalnego Serwisu Informacyjnego (cz. Regionální Informační Serwis, RIS), cyt. za: N. KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ (2016).

W przypadku produktów obszaru polsko-czeskiego pogranicza opartych na walorach naturalnych można stwierdzić, że ich charakter jest bardziej zróżnicowany (tab. 3).

Tab. 3. Transgraniczne sieciowe produkty turystyczne na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad oparte na walorach naturalnych

Lp.	Produkt / idea	Projekty składowe	Czas realizacji	Zasięg (powiat)
[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
1.	Szlak Wędrówki po Wieżach Widokowych	Projekt <i>Miejsca pełne widoków w Euroregionie Glacensis</i> , stworzenie szlaku wież widokowych	2013–2015	Trutnov, Usti nad Orlicí, kłodzki
2.	Szlak Widokowy Szczytami Pogranicza	Projekt (bliźniaczy do poniższego) Szlak widokowy Szczytami Pogranicza, wytyczenie i oznakowanie transgranicznego szlaku widokowego, budowa miejsc wypoczynku i wieży widokowej	2009	Jeseník, kłodzki
		Projekt (bliźniaczy do powyższego) <i>Trasa widokowa wzdłuż grzbietów gór granicznych</i> , stworzenie po polskiej i czeskiej stronie szlaku widokowego szczytami pogranicza	2009	
3.	Widoki bez granic	Projekt <i>Widoki bez granic</i> , stworzenie szlaku punktów widokowych	2010	kłodzki, Nachod
4.	Park Obszaru Gór Stołowych i Ścian Broumovskich	Projekt <i>Wspieranie rozwoju ruchu turystycznego na obszarze Gór Stołowych i Broumovskich Sten</i> – 1 i 2 etap, dokumentacja dla produktu turystycznego, wspólne imprezy kulturalne, sportowe i turystyczne, rewitalizacja infrastruktury	2010–2013	kłodzki, Nachod
5.	Zielone Gościńce	Projekt <i>Zielone Gościńce – sieć turystyki wiejskiej oparta na dziedzictwie kulturowym regionu Opolszczyzny i Jeseníków</i> , wspólna oferta, wspólna promocja	2005–2006	opolski, Jeseník
6.	Geostrada Sudecka	Projekt <i>Geostrada Sudecka</i> , przewodnik geologiczno-turystyczny, samochodowy szlak geoturystyczny, przewodnik, strona internetowa	2010–2013	obszar przygraniczny Glacensis i Pradziad
7.	Geopark Niecki Śródsudeckiej	Projekt <i>Geoturystyka: robimy pierwszy krok</i> , działania promujące geoturystykę po obu stronach granicy, materiały informacyjne, opracowanie dokumentacji technicznej geoparku	2012–2014	kłodzki, Nachod
8.	Szlak Geoturystyczny Pradziad	Projekt <i>Szlak Geoturystyczny Pradziad: Inwentaryzacja i dokumentacja stanowisk</i> , badania, stworzenie dokumentacji szlaku geologicznego – produktu opartego o stanowiska geologiczne i paleontologiczne w Polsce i Czechach	2012	opolski, strzelecki, oleski, Jeseník, nyski, Prerov
9.	Zdrowie i relaks na pograniczu	Projekt <i>Zdrowie i relaks na pograniczu</i> , wspólna promocja w oparciu o wspólne walory uzdrowiskowe, organizacja imprez, modernizacja obiektów	2012	Nachod, kłodzki

[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
10.	Spacery po miastach uzdrowiskowych	Projekt <i>Spacery po miastach uzdrowiskowych – Jesenik i Glucholazy</i> , uzdrowiskowe szlaki turystyczne, przewodnik	2009–2010	nyski, Jesenik
11.	Bez-Granicznie Aktywni	Projekt <i>Bez-Granicznie Aktywni w Euroregionie Glacensis</i> , oferta turystyczna dla osób starszych i niepełnosprawnych, atlas turystyczny	2012	Usti nad Orlici, kłodzki
12.	Strefa MTB	Projekt <i>Kreowanie i promocja transgranicznego produktu turystycznego – Strefa MTB</i> , strona internetowa, 150 km tras rowerowych, połączenie tras po polskiej i czeskiej stronie granicy	2006–2007	wałbrzyski, Nachod, świdnicki
13.	Głucholasko-złatohorskie zagłębie złota	Projekt <i>Górnictwo Tradycje – turystyczna promocja głucholasko-złatohorskiego zagłębia złota</i> , odnowienie szlaków turystycznych w rejonie Głucholaz, tablice informacyjne	2005	nyski, Jesenik
14.	Termy, Góry i Cuda Natury	Projekt <i>Wzrost konkurencyjności tras turystycznych pogranicza gmin Lądek-Zdrój oraz Javorník</i> , odnowienie transgranicznego szlaku turystycznego, promocja atrakcji we wspólnym pakiecie	2014	kłodzki, Jesenik
15.	Trasy rowerowe na Pograniczu Kłodzkim	Projekt <i>Trasy rowerowe na Pograniczu Kłodzkim</i> I-III etap, sieć szlaków rowerowych na obszarze pogranicza kłodzkiego	2009–2011	Nachodź, kłodzki

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.cz-pl.eu/pl>, map projektów EWT 2007–2013 w województwie dolnośląskim i śląskim, stron internetowych euroregionów Glacensis i Pradziad, *Mapy dotacji UE*, strony internetowe Regionalnego Serwisu Informacyjnego (cz. Regionální Informační Serwis, RIS), cyt. za: N. KRAWCZYŹYŃ-PACHŁOPIEŃ (2016).

Najczęściej realizowanymi w ramach polsko-czeskich projektów turystycznych produktami sieciowymi tego typu są szlaki (piesze i rowerowe), a także parki tematyczne i sieci współpracy tworzące wspólne oferty turystyczne. W przypadku trzech spośród 15 zidentyfikowanych produktów sieciowych tego typu motywem przewodnim są atrakcje geologiczne. Jeden z nich, *Geostrada Sudecka*, obejmuje cały obszar pogranicza polsko-czeskiego, wykraczając poza granice badanych euroregionów.

Na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad zidentyfikowano także nieliczne produkty turystyczne będące transgranicznymi, cyklicznymi wydarzeniami (tab. 4).

W badanych euroregionach odbywa się wiele imprez i wydarzeń, nazywanych transgranicznymi, jednak w rzeczywistości rzadko są to trwałe produkty turystyczne dostępne po obu stronach granicy. Z tego względu za TSPT w tej kategorii uznano tylko dwie marki turystyczne funkcjonujące na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad. Przykładem zaawansowanego pro-

duktu tego typu jest *Fortfan – pogranicze w ogniu*, w ramach którego w latach 2008–2011 na terenie trzech czeskich regionów i dwóch polskich województw odbyło się ponad 30 rekonstrukcji historycznych bitew. W ramach projektu ustalono wspólny terminarz imprez i wydano tzw. paszporty Fortfana, działające na zasadzie programu lojalnościowego. Zrealizowano także m.in. „żywe” lekcje historii w szkołach (KRAWCZYSZYN 2011).

Z przeprowadzonej na potrzeby opracowania analizy wynika, że najchętniej tworzone sieciowe produkty turystyczne o charakterze transgranicznym to produkty typu obszarowego (tab. 5).

Tab. 4. Transgraniczne sieciowe produkty turystyczne na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad oparte na cyklicznych transgranicznych wydarzeniach

Lp.	Produkt / idea	Projekty składowe	Czas realizacji	Zasięg
1.	Fortfan – pogranicze w ogniu	Projekt <i>Rekonstrukcje historyczne wspólnym produktem turystycznym polsko-czeskiego pogranicza</i> , rekonstrukcje historycznych bitew po polskiej i czeskiej stronie granicy, współpraca regimentów, wspólny kalendarz imprez	2008–2011	kłodzki, Hradec Kralove, świdnicki, kędzierzyńsko-kozielski, nyski, Jeseník, Usti nad Orlicí, ząbkowicki, Nachod
2.	Cyklo Glacensis	Projekt <i>Cyklo Glacensis</i> , cykliczny rajd w formule złotu gwiazdzistego z kilkunastu miast polskich i czeskich, organizowany corocznie w latach 2007–2015	2007–2015	kłodzki, Usti nad Orlicí, Nachod

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.cz-pl.eu/pl>, map projektów EWT 2007–2013 w województwie dolnośląskim i śląskim, stron internetowych euroregionów Glacensis i Pradziad, *Mapy dotacji UE*, strony internetowe Regionalnego Serwisu Informacyjnego (cz. Regionální Informační Serwis, RIS), cyt. za: N. KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ (2016).

Tab. 5. Transgraniczne sieciowe produkty turystyczne na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad o charakterze obszarowym

Lp.	Produkt/idea	Projekty składowe	Czas realizacji	Zasięg
[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
1.	Kraina Gór Stołowych	Projekt <i>Kreowanie i promocja transgranicznych produktów turystycznych z wykorzystaniem zasobów dziedzictwa kulturowego i naturalnego szansą dla rozwoju gospodarki regionalnej Gór Stołowych – Etap I – Kraina Gór Stołowych</i> , podpisanie porozumień, oznakowanie tras turystycznych, akcje promocyjne, publikacje, nowe produkty turystyczne – imprezy, strona internetowa, trasa turystyczna	2006–2007	kłodzki, Nachod

[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
2.	Kłodzko-Orlicko	Projekt Kłodzko – Orlicko: <i>wszystko i jeszcze więcej</i>, pakiety turystyczne: uzdrowiska i kultura, mapa pogranicza, gra komputerowa o pograniczu, strona internetowa Projekt <i>Wspólna promocja Ziemi Kłodzkiej, Gór Orlickich i Podorlicka</i>, promocja, materiały, wydawnictwa Projekt <i>Kłodzko-Orlicko – wspólna motywacyjno – promocyjna kampania</i>, wypracowanie systemu oferty turystycznej i programu rabatowego dla turystów, opracowanie planu działań współpracy transgranicznej	2005–2008 2010 2013–2014	kłodzki, Rychnov nad Kneznou
3.	Pogranicze nysko-jesenickie	Projekt <i>Promocja atrakcji turystycznych pogranicza nysko-jesenickiego</i>, szlak samochodowy, atlas turystyczny Projekt <i>Tradycje turystyczne pogranicza nysko-jesenickiego</i>, wspólne publikacje, album promocyjny Projekt <i>Dziedzictwo przyrodnicze pogranicza nysko-jesenickiego</i>, album promocyjny o przyrodzie i regionie, konferencja Projekt <i>Wspólne dziedzictwo pogranicza nysko-jesenickiego Euroregionu Pradziad</i>, konferencja, wspólne publikacje Projekt <i>Poznanwanie pociągami jesenicko-nyskiego pogranicza</i>, imprezy rekreacyjne, rozmieszczenie tablic informacyjnych o atrakcjach turystycznych na dworcach kolejowych i autobusowych, organizacja turystycznych przejazdów koleją, promocja Projekt <i>Szlaki turystyczne pogranicza nysko-jesenickiego</i>, oznaczenie atrakcji turystycznych po stronie polskiej, wydanie albumu o atrakcjach pogranicza nysko-jesenickiego Projekt <i>Jesenicko-nyskie górskie pojezierze</i>, konferencja nt. rozwoju turystyki, wspólny udział w targach, wydanie materiałów promocyjnych, promocja w mediach regionu nysko-jesenickiego jako całości Projekt <i>Witajcie u nas – w regionie nysko-jesenickim</i>, kampania promocyjna, materiały informacyjne	2006–2007 2006 2006 2008–2009 2009 2006–2007 2012–2013 2010	nyski, Jeseník
4.	Księstwo Nyskie	Projekt <i>Dziedzictwo księstwa nyskiego i wspólna historia w Jeseníku i Głucholazach</i> , wspólne ścieżki rowerowe	2014–2015	Jeseník, nyski
5.	Hrabstwo Kłodzkie	Projekt <i>Turystyczne Paszporty Hrabstwa Kłodzkiego – otwarta droga na polsko – czeskie pogranicze</i>, rozbudowany projekt opierający się na katalogu atrakcji i oferty rabatowej na pograniczu polsko-czeskim w polskiej i czeskiej wersji językowej Projekt <i>Hrabstwo dla każdego, dla małego i dużego</i>, turystyczna oferta pogranicza polsko-czeskiego, oferty turystyczne dla trzech grup wiekowych Projekt <i>Wakacje w Hrabstwie Kłodzkim – oferta turystyki rodzinnej na pograniczu polsko-czeskim</i>, folder promocyjny o miejscach przyjaznych rodzinom po stronie polskiej i czeskiej	2009 2011 2013–2014	kłodzki, Usti nad Orlici, Rychnov nad Kneznou

[1]	[2]	[3]	[4]	[5]
cd.	Hrabstwo Kłodzkie	Projekt <i>Hrabstwo Kłodzkie – Kraina Pstrąga</i> , promocja Ziemi Kłodzkiej jako miejsca odpoczynku na łonie natury i atrakcyjnych łowisk pstrąga, organizacja Festiwalu Pstrąga, wydanie materiałów promocyjnych w dwóch językach, promocja po obu stronach granicy	2012	kłodzki, Usti nad Orlicí, Rychnov nad Kneznou
6.	Region Hranicko i Dolina Małej Panwi	Projekt <i>Rozwój tras rowerowych w Regionie Hranicko i Dolinie Małej Panwi – Gmina Kolonowskie</i> , wspólna promocja atrakcji, oznakowanie zdewastowanych tras rowerowych, budowa miejsc postojowych, wydanie materiałów promocyjno-informacyjnych	2011	strzelecki, Prerov
		Projekt <i>Rozwój tras rowerowych w Regionie Hranicko i Dolinie Małej Panwi – Gmina Jemielnica</i> , stworzenie oferty spędzania wolnego czasu dla turystów zagranicznych, wspólne imprezy, odnowienie ścieżek rowerowych, wyposażenie ich w nowoczesną infrastrukturę	2010–2011	
		Projekt <i>Promocja walorów turystycznych Regionu Hranicko i Doliny Małej Panwi</i> , dokumenty strategiczne, punkty informacyjne, mapy ścieżek rowerowych, materiały promocyjne, spotkania, imprezy, targi	2008–2010	
		Projekt <i>Na rowerze do przeszłości przez Region Hranicko i Dolinę Małej Panwi</i> , miejsca postojowe na szlakach rowerowych z dostępem do materiałów informacyjnych, wspólna promocja na targach w Polsce i Czechach, rajdy rowerowe	2011–2013	
7.	Kraina Gór Rychlebskich	Projekt <i>Rozwój oznakowanych szlaków turystycznych i atrakcji – kraina Gór Rychlebskich</i> , szlaki turystyczne „Przez Góry Rychlebskie”	2010–2012	opolski, Jeseník

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.cz-pl.eu/pl>, map projektów EWT 2007–2013 w województwie dolnośląskim i śląskim, stron internetowych euroregionów Glacensis i Pradziad, *Mapy dotacji UE*, strony internetowe Regionalnego Serwisu Informacyjnego (cz. Regionální Informační Serwis, RIS), cyt. za: N. KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ (2016).

Ich marki powstawały na potrzeby realizacji projektów współfinansowanych ze środków UE i tworzenia ich koncepcji marketingowych (np. *Kraina Gór Rychlebskich*, *Region Hranicko i Dolina Małej Panwi*, *Kraina Gór Stołowych*, *Hrabstwo Kłodzkie*) lub na podstawie funkcjonujących już wcześniej w świadomości społeczności lokalnych tradycji, które zostały wtórnie wykorzystane w projektach unijnych (np. *Kłodzko-Orlicko*, *region nysko-jesenicki*). Niemniej jednak także marki stworzone na potrzeby projektów mają w większości odzwierciedlenie w tradycjach historycznych obszaru. Spośród zidentyfikowanych produktów turystycznych wyróżnia się funkcjonująca od kilkunastu lat marka *Hrabstwo Kłodzkie*.

3. Dynamika rozwoju TSPT na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad a kształtowanie się transgranicznego regionu turystycznego

Przeanalizowane TSPT na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad nie tylko stanowią wyraz współpracy transgranicznej w turystyce, ale także, dzięki sieciowemu charakterowi, wpływają na kształtowanie się gospodarki turystycznej na poziomie szerszym niż lokalny. Tym samym oferowanie ich turystom jako złożonych produktów turystycznych sprzyja identyfikacji obszaru pogranicza polsko-czeskiego jako spójnego regionu turystycznego. Grupą docelową transgranicznych sieciowych produktów turystycznych są zarówno turyści zagraniczni, jak i krajowi z obu państw, na których terytorium funkcjonuje produkt. Z analizy ruchu turystycznego w Polsce i Czechach (przyjazdy krajowe i zagraniczne) w latach 2007–2013 (EUROSTAT 2014) wynika, że przyjazdy na terytorium Polski realizują w przeważającej liczbie turyści krajowi (18,2 mln w 2013 r.), a przyjazdy turystów zagranicznych mają znacznie mniejszy udział (5,2 mln w 2013 r.). Po stronie czeskiej liczba przyjazdów krajowych i zagranicznych jest podobna, przy czym większy odsetek stanowią przyjazdy z zagranicy (7,6 mln przyjazdów krajowych i 7,9 mln zagranicznych w 2013 r.). Na wyodrębnionym obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad, definiowanym za pomocą regionów klasyfikacji NUTS 2 (regiony przylegające do granicy po obu jej stronach), zdecydowanie dominują przyjazdy krajowe. Ogółem liczba przyjazdów w 2013 roku wyniosła ponad 8,2 mln, w tym 6,6 mln krajowych i 1,6 mln zagranicznych. Tendencja jest wzrostowa, dzięki czemu w 2013 roku odnotowano o ponad milion przyjazdów na badany teren pogranicza polsko-czeskiego więcej niż w roku 2009. To pozwala założyć, że jeżeli warunki społeczno-gospodarcze nie zmienią się, turystyka na badanym obszarze będzie nadal się rozwijać. Jednocześnie zmiany w trendach w turystyce europejskiej i światowej dają polsko-czeskiemu pograniczu możliwość dalszego, intensywnego rozwoju gospodarki turystycznej. Europa Środkowa i Wschodnia osiąga najszybszy wzrost przyjazdów zagranicznych na całym kontynencie i UNWTO przewiduje, że zainteresowanie tym kierunkiem będzie nadal rosło, w tempie 4,4% rocznie (wzrost dwukrotnie szybszy niż w USA czy Europie Zachodniej; UNWTO, 2014). Rozwojowi produktów turystycznych złożonych, w tym TSPT, sprzyjają także społeczne zmiany w sposobach spędzania wolnego czasu, np. poszukiwanie kontaktu z przyrodą czy turystyczne uprawianie

sportu i rekreacji. Powstawanie w ostatnich latach TSPT na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad przy wykorzystaniu środków z funduszy unijnych polityki spójności jest związane przede wszystkim z rozwojem nowych form współpracy i dostępnością środków. Największa liczba zidentyfikowanych projektów, których celem było stworzenie bądź rozwój sieciowych produktów turystycznych, powstała w połowie okresu programowania finansowego 2007–2013 (KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ 2016; rys. 1).

Rys. 1. Transgraniczne sieciowe projekty i produkty turystyczne na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad w latach 2005–2014 (według roku rozpoczęcia ich realizacji/ stworzenia)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.cz-pl.eu/pl>, map projektów EWT 2007–2013 w województwie dolnośląskim i śląskim, stron internetowych euroregionów Glacensis i Pradziad, *Mapy dotacji UE*, strony internetowe Regionalnego Serwisu Informacyjnego (cz. Regio-nální Informační Serwis, RIS), cyt. za: N. KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ (2016)

Był to czas, kiedy dostępność środków pomocowych była stosunkowo duża. Pod koniec perspektywy finansowej 2007–2013, przy zmniejszającej się dostępności środków, pozyskanie dofinansowania stało się trudniejsze. W najbardziej owocnym 2010 roku powstało pięć produktów turystycznych, które stworzono dzięki 11 polsko-czeskim projektom dofinansowanym ze środków UE. W 2011 roku rozpoczęto realizację trzech projektów, które rozwijały istniejące TSPT, jednak nie powstał żaden nowy produkt turystyczny tego typu (KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ 2016). W ramach nowej perspektywy finansowej 2014–2020 w programie Interreg VA Republika Czeska – Polska,

projekty turystyczne będzie można realizować w ramach drugiej osi priorytetowej. W treści programu istnieje jednak wzmianka, że w zakresie turystyki realizacja programu ma przede wszystkim prowadzić do zwiększenia zatrudnienia w turystyce (<http://www.ewt.gov.pl>). Tym samym ograniczono pole dla rozwijania i tworzenia sieciowych produktów turystycznych, zwłaszcza dla głównych beneficjentów – JST, które dotychczas nie musiały realizować projektów bezpośrednio związanych ze zwiększaniem zatrudnienia w branży turystycznej.

4. Podsumowanie

Lata 2008–2012 były okresem najbardziej owocnym dla rozwoju współpracy sieciowej i sieciowych produktów turystycznych na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad dzięki dofinansowaniu ze środków pomocowych UE. Był to czas, kiedy na obszarze obu krajów weszły w życie postanowienia Układu z Schengen, zatem realizacja transgranicznych produktów turystycznych pozbawionych bariery granicy państwowej stała się możliwa, a nowy Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007–2013 pozwolił pozyskiwać na projekty turystyczne (Oś priorytetowa 2. *Poprawa warunków rozwoju przedsiębiorczości i turystyki*, Działanie 2.2. *Wspieranie rozwoju turystyki*) nawet do 85% dofinansowania ze środków EFRR (KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEŃ 2016). Rozwojowi stosunkowo nowej formy współpracy w turystyce, jaką są transgraniczne sieciowe produkty turystyczne, sprzyjał niemal stały wzrost liczby turystów w Europie. Wśród zidentyfikowanych, powstałych w latach 2005–2014, TSPT największy udział mają produkty oparte na walorach naturalnych, które są głównym elementem atrakcyjności turystycznej pogranicza polsko-czeskiego, oraz produkty obszarowe. Rzadziej produkty oparte na walorach dóbr kultury oraz znanych postaciach historycznych. Współpraca sieciowa w turystyce na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad w ciągu ostatnich ponad 10 lat doprowadziła do pojawienia się na rynku turystycznym oferty transgranicznej, która wciąż jest zjawiskiem stosunkowo rzadko spotykanym na świecie. Jednocześnie warto zwrócić uwagę, że pogranicze polsko-czeskie, wykorzystując trendy na rynku turystycznym i sprzyjające warunki społeczno-gospodarcze, posiada warunki do dalszego rozwoju sieciowego gospodarki turystycznej. Jednak dopiero uruchomienie nowych transgranicz-

nych programów pomocowych, w których środki na rozwój turystyki są trudniejsze do zdobycia i wreszcie całkowity zanik w przyszłości możliwości dofinansowania tego typu przedsięwzięć z unijnych dotacji (co jest prawdopodobne w kolejnej perspektywie finansowej), pozwoli stwierdzić, czy funkcjonowanie transgranicznych sieciowych produktów turystycznych na obszarze euroregionów Glacensis i Pradziad jest zjawiskiem trwałym, popartym rzeczywistą chęcią nawiązania współpracy.

Bibliografia

- BORYS T., 1999, *Cele i dotychczasowy przebieg współpracy*, [w:] *Euroregiony w nowym podziale terytorialnym Polski*, H. Dmochowska (red.), GUS Wrocław, Wrocław, s. 62-63.
- BUTOWSKI L., 2010, *Turystyka jako czynnik rozwoju w świetle wybranych teorii rozwoju regionalnego*, „Turyzm/Tourism”, 20/1, s. 5-11.
- KRAWCZYSZYN N., 2011, *Turystyczne marki „Citywalk” i „Fortfan” jako przykład transgranicznej współpracy sieciowej*, [w:] A. Dybała, J. Potocki (red.), *Gospodarka przestrzenna*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 58-67.
- KRAWCZYSZYN N., 2012, *Rozwój sieciowy na pograniczu polsko-czeskim – euroregionalny produkt turystyczny*, „Barometr Regionalny. Analizy i prognozy”, 2 (28), s. 123-128.
- KRAWCZYSZYN-POCHŁOPIEN N., 2016, *Sieciowe produkty turystyczne jako przedmiot współpracy euroregionalnej – studium przypadku pogranicza polsko-czeskiego*, praca doktorska napisana pod kier. dr. hab. Zbigniewa Przybyły, prof. UE we Wrocławiu, Jelenia Góra, mps.
- ZWOLIŃSKI G. (red.), 2010, *Szlakiem czarownic po czesko-polskim pograniczu*, Studio Plan, Wrocław.
- <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>; 3.11.2014.
- <http://www.cz-pl.eu/pl/>; 20.03.2015.
- <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284416226>; 2.06.2015.
- <http://www.europradziad.pl/index2.php>; 10.10.2015.
- <http://www.euroregion-glacensis.ng.pl/index.php/pl/o-stowarzyszeniu>; 10.10.2015.
- http://www.ewt.gov.pl/media/15939/CZ_PL_Program.pdf; 25.07.2016.
- http://www.ewt.gov.pl/media/6874/Program_PL_CZ_14-20_23.pdf; 20.08.2015.
- <http://www.mapadotacji.pl/>; 22.03.2015.
- <http://www.pot.gov.pl/6-4-fundusze-ue/i/2014-03-17-11-58-18/slownik?id=1943: sieciowy-produkt-turystyczny&catid=180>; 2.01.2013.
- <http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/projekty-eu/>; 30.03.-23.04.2015.
- http://www.unwto.org/facts/eng/pdf/highlights/UNWTO_Highlights10_en_HR.pdf; 2.09.2015.